

Kde jinde by se lidé měli učit česky než v Bavorsku?! Rozhovor s Kateřinou Šichovou¹

WHERE BETTER TO LEARN CZECH THAN BAVARIA?
AN INTERVIEW WITH KATEŘINA ŠICHOVÁ

Tereza Švandová

V rámci své stáže jsem měla možnost strávit úžasné dva měsíce v bavorském univerzitním městě Regensburg (Řezno). Odjezd do neznáma provázela zpočátku nejistota, kterou odválo hned první setkání s doktorkou Šichovou, mou mentorkou. Od začátku bylo zřejmé, že bude tato pracovní stáž velmi přínosná. Díky přátelskému povídání nad výukovými materiály u kávy vznikl v létě 2024 rozhovor o výuce za hranicemi a cestách, které k ní vedou.

Jak těžké bylo opustit Česko? Co nabízí Centrum českých studií v Řezně? A co si přeje odbornice na frazeologii a lektorka češtiny jako cizího a zděděného jazyka?

Začneme zlehka a osobně. V rozhovorech jste zmínila, že žijete v Německu už 20 let. Jak jste se k rozhodnutí přestěhovat se za hranice dostala? A proč jste si vybrala právě Regensburg?

Regensburg jsem si jako milovnice velkoměst původně nevybrala. V době, kdy jsem studovala učitelství dějepisu a němčiny v Brně (mluvíme zhruba o polovině 90. let), nebyla nabídka vyjet přes univerzitu do zahraničí tak bohatá jako dnes. Proto, když navrhli učitelé jednoho spolužáka a mě jako dva stipendisty na půlroční stáž do Regensburgu, bylo rozhodnuto. Potom jsem se vrátila domů, dostudovala a začala na půl úvazku pracovat na Katedře německého jazyka brněnské Pedagogické fakulty. To byla velká radost! V Regensburgu jsem ale mezitím měla partnera, a tak jsem pendlovala mezi Brnem a Bavorskem, kde jsem se zapsala na doplňkové studium němčiny jako cizího jazyka a k tomu měla různé brigády. Pak mi profesor Greule, vedoucí řezenské jazykovědné germanistiky na Filozofické fakultě, nabídl psát u něj doktorskou práci, a moje těžiště se pomalu přesouvalo za hranice. Po nějaké době začalo být jasné, že neustálé přejíždění při několika zaměstnáních a studiu nebudu moct dlouhodobě zvládat. Musela jsem se tedy rozhodnout, kde zůstat. Když jsem odcházela z brněnské univerzity, byl to jeden z nejtěžších okamžiků mého života.

A jak jste se dostala k pozici vyučující na řezenské univerzitě?

Po příchodu do Německa jsem nejprve pracovala hlavně v gastronomii a ve výrobě. Postupně jsem vyučovala v jazykových kurzech, k tomu přišly překlady a tlumočení,

¹ Dr. phil. Kateřina Šichová, B.A. je od roku 2005 lektorkou českého jazyka v Centru českých studií Bohemicum na Univerzitě v Řezně (Regensburg, Německo). Odborně se věnuje frazeologii, češtině jako zděděnému jazyku, didaktice češtiny jako cizího jazyka, sociolingvistice a jazyku reklamy. Více na www.bohemicum.de.

takže jsem se začala více soustředit na češtinu, vystudovala jsem pak i českou filologii. Díky své pozdější kolegyni Renatě Sirotové-Frohnauer jsem dostala možnost vést jeden seminář na slavistice. Potom jsem necelé dva roky pracovala v Bohemicu na výzkumném projektu k vícejazyčnosti v německo-českých nadnárodních podnicích. Za tuhle šanci nepřestanu být vděčná. Jednak to byl krok zpátky do akademické sféry, a navíc mě sociolingvistika opravdu hodně bavila. Díky práci na výzkumu jsem poznala mnoho zajímavých lidí nejen z oblasti vědy, ale i z podnikatelské praxe. Ke konci s námi na projektu pracoval například Jiří Nekvapil, jeden ze světoznámých průkopníků teorie jazykového managementu. Hodně jsem se tehdy naučila. No a když se pak na Bohemicu vypsalo lektorské místo, přihlásila jsem se do výběrového řízení, a komise a studenti se rozhodli pro mě.

Přejdeme teď k Bohemicu. Co to vlastně je? A co vše dělá?

Bohemicum je název vědecké instituce — je to Centrum českých studií Univerzity Regensburg, které v rámci univerzitní výuky zprostředkovává český jazyk a kulturu a areální kompetence. Věnujeme se v něm také výzkumu v oblasti lingvistiky, literární a kulturní vědy a snažíme se působit směrem k veřejnosti, například organizováním různých kulturních akcí. Zároveň je Bohemicum označení našeho jednoletého doplňkového studia, otevřeného od roku 1996. Později přibýlo také doplňkové studium Kompetence pro česko-bavorský příhraniční region nebo binacionální bakalářské studium Německo-česká studia, ukotvené zároveň i na Karlově univerzitě.

A také nabízíte speciální kurzy pro bilingvní studenty. Popsala byste je prosím čtenářům trochu blíže?

Určitě. Jsou to jazykové kurzy určené výhradně mluvčím češtiny jako zděděného jazyka (čzj), tzv. heritage speakers. Velmi zjednodušeně řečeno se jedná o studenty, kteří chodili do školy v Německu (většinou se tady i narodili) a jeden nebo oba jejich rodiče jsou Češi. Česky mluvili v rodině, ale nikdy se češtinu neučili institucionálně. Většina z nich rozumí slyšenému, někteří umí i dobře mluvit. Skoro všichni ale mívají potíže s psaním, s rozlišováním spisovných a nespisovných forem a výrazů, s méně frekventovanou slovní zásobou atp. Tito studenti to reflektují a za námi přicházejí s tím, že si chtějí osvojit standardní podobu jazyka, celkově se v češtině posunout a také se dozvědět více o českých realitách.

V Německu žije hodně českých krajanů. Jsou tu tedy obdobné kurzy běžné?

Myslím, že naše kurzy jsou v Německu svou tradicí, množstvím i koncepcí ojedinělé. Nabízíme je už mnoho let, často i pro různé jazykové úrovně, a promítáme do nich kromě svých výukových zkušeností výsledky výzkumů a poznatky získané od pedagogů z českých škol v zahraničí. K výuce této opravdu specifické skupiny mladých dospělých toho ale celkově zatím mnoho nenajdete. Teoretických publikací je minimum, učební materiály teprve vyvíjíme. Metodické postupy mohou ale konzultovat s vyučujícími jiných jazyků, například u nás na univerzitě se vypisují kurzy ruštiny, chorvatštiny nebo albánštiny jako zděděného jazyka. U dětí (hlavně mladšího věku) je situace jiná, nabídka pro jejich vzdělávání je (nejen) v německojazyčném prostoru mnohem větší.

V našich rozhovorech o výuce bilingvních studentů jsme se dostaly i k tomu, že v jednom z kurzů dokonce překládáte knihu...

Je to tak. Někteří studenti navštěvují kurzy několik semestrů, takže po nějakém čase dojdeme do bodu, kdy už je trénink vyjmenovaných slov, skloňování, psaní slohových cvičení nebo práce s texty a filmy tolik nebaví a chtějí větší výzvu. Navzdory všeobecně rozšířenému mínění, že bilingvní lidé umějí automaticky dobře překládat, může být právě takovou výzvou převod z jednoho jazyka do druhého. Tomu se pak věnujeme v tzv. projektových kurzech.

Na čem konkrétně v takových kurzech pracujete?

Ted' překládáme knížku Markéty Pilátové *Arnoštova cesta*, německý překlad by měl vyjít pro Frankfurtý knižní veletrh. Pro Ministerstvo zahraničních věcí ČR jsme udělali německojazyčnou verzi brožurky o Černínském paláci. V předchozích ročnících jsme pro kino vytvořili německé titulky k několika českým filmům jako *Masaryk*, *Kawasakiho růže* nebo *Účastníci zájezdu*. Ale zkoušeli jsme i menší věci, například titulky k dokumentu z cyklu *Abeceda komunistických zločinů* nebo překlad českých webových stránek jedné kavárny. Jde mi o to, aby se studenti podrobněji seznámili s daným kontextem (historické pozadí, speciální slovní zásoba apod.) a aby byl výstup z kurzu použitelný dál, to je pro všechny velmi motivující. I když je to enormní časová i jiná zátěž, mám takové studentské projekty ráda, a myslím, že studenti také. Je to v mnohém ohledu tzv. learning by doing. A ted' nemluvím jen o studentech — nevěřila byste, kolik se toho naučím já od nich.

Jak velký je vůbec celkový zájem studovat češtinu v Německu?

Přesná čísla studentů jednooborových studií české filologie nebo slavistiky v Německu neznám, vyložene vysoká ale nejsou. Ráda bych i tak vyzdvihla snahu těch, kteří sice češtinu nestudují, ale ke svému hlavnímu oboru se ji učí „navíc“. Pravidelně se setkáváme s lektory češtiny z německých univerzit, takže vím, že se čeština nabízí na univerzitách v Berlíně, Drážďanech, Freiburgu, Göttingenu, Greifswaldu, v Jeně, Kielu, Lipsku, Mnichově, v Pasově, Tübingen a dalších. Regensburg je nicméně v tomto směru opravdu výjimečný. Kromě zmíněných nabídek na Bohemicu tady máme například češtinu na slavistice, češtinu pro studenty práv nebo učitelství češtiny.

Zajímavé! Chápu to správně, že studenti učitelství mohou později vyučovat češtinu jako cizí jazyk na německých školách?

Spíš jen na bavorských, školství je v Německu záležitostí jednotlivých spolkových zemí. Čeština v rámci studia učitelství na řezenské univerzitě je stále ještě novinka. Primární zásluhu na jejím institucionálním ukotvení má mj. díky neúnavnému jednání s ministerstvem a dalšími institucemi vedoucí Bohemica Marek Nekula. Málokdo si umí představit, kolik dlouholetého úsilí stálo, aby byl od roku 2022/23 (jako jediný v Bavorsku) akreditovaný nejen obor Učitelství češtiny pro gymnázia, ale i Učitelství češtiny pro tzv. reálky. Oba je možné studovat jako rozšíření k hlavním oborům, jakými jsou např. angličtina, dějepis apod. Celkově je to skvělá zpráva. Institute a podniky, a nejen ty v příhraničí, poptávají totiž zaměstnance mající alespoň

základní znalosti češtiny. Podívejte se na mapu: Kde jinde by se děti (a nejen ty) měly učit česky než tady v Bavorsku?! A učit by je měli čeští rodilí mluvčí a také zdejší řádně vystudovaní učitelé.

Co byste si přála pro svůj obor a absolventy do budoucna?

Skvělé by nejen v tomto ohledu bylo, kdyby se lidé mentálně více otevřeli svým sousedům za hranicí a kdyby se o Česko a české stopy celkově více zajímala i zahraniční média. Stejně tak by ale domácí výzkumy nebo didaktické výstupy v oblasti češtiny jako cílového jazyka určitě uměla obohatit zahraniční perspektiva. Bohemistickým pracovištím v zahraničí bych kromě dostatku šikovných studentů přála, aby jim ubylo byrokracie; některým by ulehčilo život i lepší materiální, resp. personální zázemí — mnoho projektů a aktivit totiž stojí a padá s opravdu extrémním osobním nasazením jednotlivých lektorů nebo profesorů, na jejichž bedrech leží kromě výuky a bádání i nejrůznější organizační agenda včetně PR. Z pozice učitelky bych chtěla, aby se vytratil mýtus o češtině jako těžkém a exotickém jazyku, který bohužel často šíří sami pedagogové. Záleží i na tom, kdo a kde se učí — zrovna němčina a čeština k sobě mají mj. s ohledem na jazykový kontakt mnohem blíž, než by se mohlo zdát. A našim studentům, absolventům a všem ostatním, kdo se učí náš jazyk, přeji, aby jim radost z češtiny vydržela a aby s nimi Češi mluvili česky!